

УДК 37.03:303.746.1

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ НАДІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА

Сердюк С.І.

Адміністрація Державної прикордонної служби України

Стаття присвячена обґрунтуванню процесу формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах розвитку позитивного іміджу прикордонного відомства. Проаналізовано різні підходи науковців до розуміння професійної надійності фахівців. За результатами аналізу наукових праць з проблеми та проведеного дослідження встановлено, що професійна надійність майбутнього офіцерів-прикордонника є інтегральною якісною характеристикою властивостей особистості, що відображає її здібність до здійснення оперативно-службової діяльності. Оскільки позитивний імідж прикордонного відомства викликає прагнення до безвідмовного (обов'язкового) виконання професійної діяльності за будь-яких умов, його було віднесено до об'єктивних факторів, що обумовлюють професійну надійність фахівця. Імідж Державної прикордонної служби України трактується як емоційно забарвлене, узагальнене стереотипне уявлення про неї, стихійно чи цілеспрямовано сформоване в масовій свідомості. Автор звертає увагу, що позитивний імідж ДПСУ розвивається як сукупність позитивного іміджу всіх категорій персоналу відомства.

Ключові слова: професійна надійність, формування професійної надійності, майбутні офіцери-прикордонники, імідж прикордонного відомства.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сьогодні головною метою діяльності та подальшого розвитку Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) є забезпечення ефективного реалізації державної політики у сфері безпеки державного кордону України, охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, запровадження європейських стандартів інтегрованого управління кордонами. Тому деталізація виконання завдань Стратегії розвитку ДПСУ передбачає: підвищення рівня боєздатності органів і підрозділів ДПСУ та їх готовності до виконання завдань із захисту державного кордону, з одного боку, підвищення рівня довіри населення до ДПСУ та її особового складу, з іншого. Відтак, розвиток позитивного іміджу прикордонного відомства та формування професійної надійності особового складу є взаємозалежними явищами. Значний вплив професійної надійності на рівень бойової підготовки військовослужбовців актуалізує порушені питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Результати аналізу останніх досліджень свідчать, що різноманітні аспекти проблеми професійної надійності фахівців є предметом вивчення науковців різних галузей. Значна кількість досліджень цього феномену здійснено вченими-психологами (О. Євсюков, О. Керницький, М. Корольчук), медиками (Б. Ломов, В. Марищук). Також у технічних, педагогічних, військових науках досліджувалися питання пов'язані з формуванням професійної надійності фахівців (В. Корнєщук, В. Лещенко, А. Швець). Щодо питань іміджу, привертають увагу, в контексті тематики нашого дослідження, праці таких науковців, як О. Кудінов, М. Самохін (імідж організації), С. Мозоль, В. Столбов, А. Токарська, О. Цільмак (імідж міліції), Д. Давидов, В. Данілов, У. Ільницька (імідж Збройних Сил України).

Висновки та положення зроблені цими та іншими вченими мають велику наукову цінність для з'ясування теоретичних та практичних ас-

пектів зазначеної проблематики. Але у наукових працях останніх десятиліть в прямій постановці не порушувалась проблема формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах розвитку позитивного іміджу прикордонного відомства.

Метою статті є обґрунтування формування професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників в умовах розвитку позитивного іміджу прикордонного відомства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психолого-педагогічній літературі поняття «ефективність діяльності» нерідко ставлять в один синонімічний ряд з поняттям «професійна надійність», тобто зі здатністю людини вирішувати покладені на неї завдання своєчасно й точно протягом заданого часу з мінімальними витратами сил, засобів, енергії та ресурсів. Критеріями її ефективності при цьому є: своєчасність – виконання поставленого перед людиною завдання у відведений для цього термін часу; точність (безпомилковість) – здатність вирішувати поставлене завдання без помилок, оптимально чи в межах установлених відхилень; надійність – збереження здатності вирішувати поставлене завдання точно й своєчасно протягом заданого часу (робочого циклу, робочого дня, в особливих ситуаціях тощо); витрата ресурсів – кількість енергії (фізичної, психічної), що витрачається людиною в процесі трудової діяльності, а також швидкість відновлення її початкового рівня працездатності [1, с. 5].

Водночас «Словник-довідник для менеджерів освіти, соціальних педагогів та працівників соціально-педагогічних служб, консультацій» «ефективність діяльності групи» визначає як продуктивність і якість спільної праці в малій групі, а «надійність» (trustworthy) трактує як властивість наукового методу дослідження, яка дозволяє отримувати одні й ті самі результати [2, с. 27].

Б. Ломов зазначає, що надійністю діяльності є ймовірність того, що робота буде виконана на будь-якій стадії функціонування системи протягом заданого часу [3].

Є. Гаркавцев трактує професійну надійність як інтегративну якість особистості, яка охоплює її психологічні сфери (особистісну, мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову), проявляється в професійній діяльності і забезпечує її ефективне (своєчасне, правильне, безвідмовне) виконання [4, с. 86]. З цього приводу цікавим є наукове бачення О. Ставицького, який досліджуючи професійне виховання майбутніх офіцерів-прикордонників, виокремлює певні умови ефективності системи професійного виховання у вищому військовому навчальному закладі (орієнтація на стимулювання самовиховання і саморегуляцію курсантів на основі ставлення до себе як суб'єкта навчальної і одночасно службової діяльності; координація та взаємодія всіх суб'єктів освітнього процесу на єдиній концептуальній основі, послідовність і розвиток змісту роботи від курсу до курсу; організація роботи на основі диференційованого й індивідуального підходу до курсантів), зазначаючи, що чим більша кількість умов реалізується в процесі практичної педагогічної діяльності, тим вона більш ефективна [5, с. 207-209].

На думку Г. Лещенка, професійна надійність фахівця – це сукупна властивість суб'єкта, що характеризує його здатність продуктивно, якісно, з оптимальними енергетичними та часовими витратами вирішувати актуальні професійні завдання в заданих умовах діяльності, вдосконалюючи свою професійну компетентність і середовище професійної діяльності відповідно до суспільних і особистісних потреб [6].

Ми поділяємо точку зору П. Яременка [7] і вважаємо, що професійна надійність майбутнього офіцерів-прикордонника є інтегральною якісною характеристикою властивостей особистості, що відображає її здібність до здійснення оперативної-службової діяльності.

Сутність професійної надійності правоохоронної діяльності полягає, на думку В. Авдєєва, в організації елементів правоохоронної діяльності як особливого виду професійної діяльності; в адаптації правоохоронної діяльності особистості до умов соціального середовища; у здійсненні регуляторної функції в даних умовах; у досягненні заданого результату правоохоронної діяльності [8].

Основу професійної надійності майбутніх офіцерів-прикордонників становлять їх професійні знання, а процес формування професійної надійності майбутніх залежить від засвоєння професійних знань. Так, В. Беспалько пропонує розглядати засвоєння знань, як чотирирівневий процес. Вчений розглядає засвоєння на прикладі вирішення завдання (проблеми). Під завданням розуміється ціль, досягнення якої можливе за допомогою конкретних дій (діяльності) в певній ситуації (умовах). Таким чином, компонентами завдання є ціль, дії та ситуація (умова). Перший рівень – учнівський – простий рівень репродуктивної діяльності. Другий – алгоритмічний – більш складний рівень репродуктивної діяльності. Третій – евристичний – є першим рівнем продуктивної діяльності. Четвертий – творчий – складний рівень продуктивної діяльності [9]. Для формування професійної надійності вагомими є два останні рівні засвоєння знань (евристичний та творчий), оскільки саме продуктивна діяльність є виявом ефективності діяльності.

Поняття «професійна надійність» не слід плутати із надійністю та валідністю вимірювань, що застосовуються під час проведення педагогічного експерименту, і є характеристиками самого дослідження, що стосується точності та коректності вимірювального інструментарію [5, с. 218-219]. Експеримент є надійним, якщо висновки отримані в результаті, не випадкові, тобто мають здатність підтверджуватись при повторних випробуваннях або коли, наприклад, інший експериментатор здійснить цей експеримент за аналогічних умов. У цьому контексті О. Ставицький звертає увагу на різні типи надійності. Надійність інструментарію означає, що інструмент (вимірювальний прилад) вимірює вірно. Спостереження вважаються надійними, якщо вони співпадають у різних спостерігачів. Є також надійність тестів, що визначається тим, чи співпадають результати тестів в одному випадку реалізації тесту та в іншому.

На надійність результатів експерименту впливають такі фактори:

- забезпечення багатократності вимірювань кожного параметру;
- тестування іншого або більшого додаткового набору індивідів;
- використання уніфікованої процедури тестування;

- коректне застосування статистичного інструментарію, що дає можливість поширювати висновки з вибірки на всю сукупність [5, с. 218-219].

Існують процедури для виявлення надійності та валідності вимірювань, що ґрунтуються на методах кореляції. Наприклад. Процедура тест-ретест, що полягає в обчисленні індексу надійності, застосовується для визначення надійності тестів. Індекс обраховується як коефіцієнт кореляції двох різних випробувань, здійснених одним і тим самим тестом за аналогічних умов. Існують різні типи статистичних показників надійності [10].

Як детермінанти, що обумовлюють професійну надійність фахівця, можна виділити дві категорії факторів: об'єктивні – умови та засоби праці, особливості організації трудового процесу; суб'єктивні – прояви індивідуально-психологічних особливостей людини та її професійно важливих якостей [11]. Вважаємо, що до об'єктивних факторів можна віднести розвиток позитивного іміджу прикордонного відомства. Позитивний імідж служби викликає прагнення до безвідмовного (обов'язкового) виконання професійної діяльності за будь-яких умов, що може набути спонукальної сили мотиву діяльності.

При цьому мотив розуміють як «внутрішнє спонукання особистості до того чи іншого виду активності, пов'язане із задоволенням певної потреби». А мотивацію розглядають як «всю сукупність різних спонукань: мотивів, потреб, інтересів, прагнень, цілей, потягів, мотиваційних установок, ідеалів, що у найбільш широкому розумінні детермінує поведінку людини в цілому» [4, с. 44].

Водночас імідж прикордонного відомства залежить від рівня бойової та мобілізаційної готовності, дисциплінованості та професійної підготовленості особового складу, його мотивації до сумлінного виконання професійного обов'язку.

Імідж тлумачиться як узагальнене уявлення, що складається у людей про будь-який об'єкт. З поняттям іміджу пов'язані низка близьких за

значенням понять: думка, рейтинг, репутація, образ, популярність, слава, престиж тощо. Позитивний чи негативний імідж залежить від загального ставлення до керівника чи організації, яке формується за рахунок емоційного фону сприйняття організації, системного уявлення про неї та відповідності змісту іміджу очікуванням людей.

Так, М. Білозерських визначає імідж ОВС як емоційний образ силового відомства, що формується стихійно і цілеспрямовано, і здійснює психологічний вплив на різні соціальні групи [12, с. 48-50].

Імідж може розглядатися як образ суб'єкта, уявлення про нього, що цілеспрямовано й активно формується в масовій свідомості за допомогою різних засобів, щоб зміцнити чи послабити його престиж, авторитет і репутацію, забезпечити довіру чи, навпаки, недовіру до нього. Таким чином, імідж є багатоаспектною і багатогранною категорією.

Виходячи з цього, імідж Державної прикордонної служби України можна трактувати як емоційно забарвлене, узагальнене стереотипне уявлення про неї, стихійно чи цілеспрямовано сформоване в масовій свідомості.

Професійно створений позитивний образ функціонує як оптимальний інформаційний об'єкт, що формує прихильність і визнання з боку громадськості та забезпечує адекватне сприйняття прикордонного відомства як силової та правоохоронної державної інституції.

Виявами позитивного іміджу ДПСУ можуть бути:

- привабливість прикордонної служби;
- роль представників прикордонного відомства у захисті національних інтересів і гарантуванні прикордонної безпеки держави;
- ставлення громадян до представників відомства;
- ставлення іноземних громадян до українських прикордонників;
- престижність (рейтинг) професії офіцера-прикордонника у суспільстві;
- морально-психологічний стан офіцерів-прикордонників;
- кількість прикордонних династій;
- соціальна захищеність військовослужбовців-прикордонників, рівень життя військовослужбовців і членів їх сімей ін.

Науковці виділяють такі види іміджу:

імідж людини – це думка про цю людину у групі людей в результаті сформованого в їх свідомості образу цієї людини, що виник через прямий їх контакт з цією людиною або через отриману про цю людину інформації від інших людей;

імідж об'єкта – це ставлення раціонального або емоційного характеру до об'єкта (людини, предмета, системи), що виникає у свідомості гру-

пи людей на основі образу, сформованого в результаті сприйняття ними тих чи інших характеристик цього об'єкта.

імідж фірми – це думка про цю організацію у групі людей на основі сформованого у них образу, що виник унаслідок або прямого контакту з цією фірмою, або в результаті інформації, отриманої про цю фірму від інших людей;

імідж товару – думка про певний товар у групі людей на основі образу цього товару, що виник або під час покупки, використання цього товару особою, або на основі думки про цей товар інших людей [13].

Якщо взяти до уваги наукову позицію щодо наявності вказаних видів іміджу, то кожна особа, організація чи державна структура може мати певний імідж. Тому, на нашу думку, позитивний імідж ДПСУ розвивається як сукупність позитивного іміджу всіх категорій персоналу відомства. В контексті нашого дослідження особливий інтерес становить розвиток іміджу майбутніх офіцерів-прикордонників.

Нам імпонує думка В. Ромадикіна, що імідж створюється, виходячи із завдань, які постають перед тим чи іншим відомством та основних принципів діяльності цього відомства, окреслених на законодавчому рівні [14, с. 39-48].

Відповідно позитивний імідж прикордонного відомства сприяє:

- підтримці позитивного морально-психологічного стану персоналу;
- зміцненню військової дисципліни та правопорядку в органах і підрозділах ДПСУ;
- формуванню почуття гордості за належність до прикордонного відомства у персоналу ДПСУ;
- підвищенню авторитету представників прикордонного відомства у суспільстві;
- формуванню відповідального ставлення до виконання своїх функціональних обов'язків, підвищенню ефективності оперативно-службової діяльності.

Висновки. Отже, ДПСУ реформується та діє відповідно до завдань, окреслених вимогами сьогодення. Сучасні виклики, що обумовлені соціально-економічною та військово-політичною ситуацією, висувають нові вимоги до професійної надійності прикордонників, які стоять на захисті національних інтересів і гарантування прикордонної безпеки. Ускладнення відповідальності, поява нових загроз та викликів вимагають розроблення нових методик, застосування технологій інтерактивного навчання, удосконалення форм та методів підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з метою формування їх професійної надійності. Саме цей напрямок становить перспективу подальших наукових пошуків окресленої проблематики.

Список літератури:

1. Анализ и учет факторов, влияющих на эффективность деятельности человека-оператора / под ред. А. И. Прохорова, Р. Э. Эльбура. – Рига: Мысль, 1974. – 105 с.
2. Приходько М. І., Приходько О. М., Селіверстова Н. І., Турська О. В. Словник-довідник для менеджерів освіти, соціальних педагогів та працівників соціально-педагогічних служб, консультацій. – Запоріжжя: Поліграф, 1999. – 132 с.
3. Ломов Б. Ф. Деятельность человека-оператора в системах «человек-машина» / Б. Ф. Ломов // Вестник АН СССР. – 1975. – № 1. – С. 51-60.
4. Гаркавцев С. І. Педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх працівників органів внутрішніх справ України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / С. І. Гаокавцев. – Харків, 2015. – 292 с.

5. Ставицький О. М. Теоретичні та методичні засади професійного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників: монографія / О. М. Ставицький. – Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2014. – 464 с.
6. Лещенко Г. До питання професійної надійності авіаційних фахівців [Електронний ресурс] / Г. А. Лещенко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – Вип. 41. – С. 187-195. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto_2015_41_27
7. Яременко П. С. Професійна підготовка майбутніх працівників ОВС України / П. С. Яременко. – К.: Лібра, 2001. – 167 с.
8. Авдеев В. В. Психологические основы повышения эффективности деятельности сотрудников ОВД в экстремальных условиях / В. В. Андреев. – М.: МВД СССР, 1988. – 47 с.
9. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 346 с.
10. Research methods in psychology / J. J. Shaugnessy, E. B. Zechmeister, J. S. Zechmeister. – 5 ed. – Boston etc.: McGraw-Hill Higher Education, 2000. – 560 p. Spencer, L. M. Competence at work: models for superior performance / L. M. Spencer, S. M. Spencer. – New York: John Wiley, 1993. – P. 13-26.
11. Трофимов Ю. Л. Инженерна психологія: навч. посіб. / Ю. Л. Трофимов. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
12. Белозерских М. А. Стереотипы массового сознания и имидж органов внутренних дел / М. А. Белозерских // Молодой ученый. – 2010. – № 12. – Т. 2. – С. 48-50.
13. Почепцов Г. Г. Имиджология / Г. Г. Почепцов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2001. – 698 с.
14. Ромадикіна В. С. Методологічні підходи до психологічної інтерпретації феномена «імідж міліції» / В. С. Ромадикіна // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні та психологічні науки / [гол. ред. О. В. Діденко]. – Хмельницький: Видавництво НАД ПСУ, 2011. – № 3. – С. 39-48.

Сердюк С.І.

Администрация Государственной пограничной службы Украины

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ НАДЕЖНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ-ПОГРАНИЧНИКОВ В УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ИМИДЖА ПОГРАНИЧНОГО ВЕДОМСТВА

Аннотация

Статья посвящена обоснованию процесса формирования профессиональной надежности будущих офицеров-пограничников в условиях развития положительного имиджа пограничного ведомства. Проанализированы различные подходы ученых к пониманию профессиональной надежности специалистов. По результатам анализа научных работ по проблеме и проведенного исследования установлено, что профессиональная надежность будущих офицеров-пограничника является интегральной качественной характеристикой свойств личности, отражающей ее способность к осуществлению оперативно-служебной деятельности. Поскольку положительный имидж пограничного ведомства вызывает стремление к безотказному (обязательному) выполнению профессиональной деятельности при любых условиях, он был отнесен к объективным факторам, обуславливающим профессиональную надежность специалиста. Имидж Государственной пограничной службы Украины трактуется как эмоционально окрашенное, обобщенное стереотипное представление о ней, стихийно или целенаправленно сформированное в массовом сознании. Автор обращает внимание, что положительный имидж ГПСУ развивается как совокупность положительного имиджа всех категорий персонала ведомства.

Ключевые слова: профессиональная надежность, формирование профессиональной надежности, будущие офицеры-пограничники, имидж пограничного ведомства.

Serdyuk S.I.

Administration of the State Border Guard Service of Ukraine

FORMATION OF PROFESSIONAL RELIABILITY OF FUTURE OFFICERS BORDERERS IN CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF POSITIVE IMAGE OF THE BORDER

Summary

The article is devoted to the substantiation of the process of formation of professional reliability of future officers-border guards in the conditions of developing a positive image of the border department. Various approaches of scientists to understanding the professional reliability of specialists are analyzed. Based on the results of the analysis of scientific works on the problem and the conducted research, it is established that the professional reliability of future border officers is an integral qualitative characteristic of personality characteristics that reflects its ability to carry out operational and official activities. Since the positive image of the border agency causes the desire for trouble-free (mandatory) performance of professional activity under any conditions, it was attributed to objective factors that determine the professional reliability of the specialist. The image of the State Border Service of Ukraine is interpreted as an emotionally colored, generalized stereotypical idea of it, spontaneously or purposefully formed in the mass consciousness. The author draws attention to the fact that the positive image of the SBS is developing as a combination of a positive image of all categories of personnel of the department.

Keywords: professional reliability, formation of professional reliability, future border officers, image of the border department.